

УДК: 669.1(477:4)

УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЧОРНИХ МЕТАЛІВ

Тетяна Оболенська, Дмитро Довгань

*Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана,
пр. Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 02000, тел.: +38098-436-23-72,
e-mail: dmitriy.dovgan@gmail.com*

Виконано діагностику конкурентного середовища України на світовому ринку чорних металів. Визначено головні тенденції зміни обсягів експорту чорних металів вітчизняними підприємствами. Виявлено головні чинники, що обумовлюють тенденції світового металургійного виробництва, та перешкоди, які стримують розвиток металургійної галузі України та знижують її конкурентоспроможність на світових ринках чорних металів.

Ключові слова: світовий ринок чорних металів; металургійне виробництво; конкурентне середовище.

Актуальність теми полягає у тому, що в умовах економічної нестабільності металургія схильна до більшого спаду виробництва, ніж галузі, орієнтовані на повсякденний попит (бензин, продукти харчування, текстиль тощо). Чорна металургія є основою розвитку машинобудування, адже металеві конструкції широко використовують у будівельній індустрії.

Важливою передумовою успішності експорту чорних металів в умовах висококонкурентного ринку є формування та реалізація їхніх конкурентних переваг. Отож забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних чорних металів на зарубіжних ринках – актуальне завдання сучасного етапу розвитку металургійних підприємств.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує, що пошуком проблем реалізації зовнішньоекономічної політики в Україні займається багато вітчизняних науковців, серед яких: О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, Б. Буркинський, Д. Лук'яненко, Ю. Пахомов, А. Поручник, В. Рокоча, Є. Панченко, Л. Письмаченко, А. Румянцев, В. Сіденко, Н. Татаренко, А. Філіпенко та інші.

Відаючи належне виконаним у цій сфері напрацюванням учених-економістів, зазначимо, що чимало проблем і сьогодні не вирішено остаточно. Якісно новий етап у реформуванні металургійної галузі України в напрямі підвищення конкурентоспроможності зазначеної галузі у міжнародному співтоваристві вимагає теоретичного переосмислення багатьох аспектів соціально-економічного розвитку, зокрема питань, що стосуються узгодження виробництва та споживання чорних металів.

З огляду на це, **метою** статті є обґрунтування головних проблем конкурентоспроможності вітчизняних чорних металів на світовому ринку в умовах інтеграції української економіки у світовий економічний простір.

Постановка завдання. Об'єктом дослідження є процес здійснення експортної діяльності металургійних підприємств України. У такому контексті головними завданнями нашого дослідження є: теоретичне обґрунтування важливості формування конкурентних переваг підприємствами-експортерами чорних металів; аналіз сучасного стану розвитку експортної діяльності зазначених підприємств; визначення конкурентних переваг металургійних підприємств. Поставлені завдання зумовили використання таких економічних методів дослідження: економіко-статистичного – для виявлення тенденцій і закономірностей розвитку експортної діяльності металургійних підприємств; абстрактно-логічного – для формулювання теоретико-методологічних основ проблеми дослідження, висновків та перспектив подальших досліджень.

Основні результати дослідження. Світовий ринок металів (передусім виробництво сталі) є двигуном розвитку промисловості й економіки. Трансформація світового ринку металів обумовлена геополітичним зрушенням на схід. Однією з головних причин кризи на світовому металургійному ринку є надвиробництво сталі в Китаї. У глобальній конкуренції на ринку металів переваги отримують країни зі значним внутрішнім ринком вжитку. Тому українська металургія, що переживає найважчий після Другої світової війни період у своїй історії, повинна не лише прагнути до збільшення експорту продукції, а й до збільшення внутрішнього попиту.

Об'єм світового ринку металів 2014 року наблизився до двох трильйонів доларів США, у тому числі 52 % припало на ринок сталі.

За період 2007–2014 рр. світовий ринок металів зріс на 30 % за середньорічних темпів зростання 5,4 %. Основою світової металургійної індустрії залишається ринок сталі, який зріс на 26 %.

За даними Всесвітньої асоціації сталі (World Steel Association, WSA), 2014 р. світове виробництво сталі становило 1,662 млрд т, що на 1,2 % більше, ніж за попередній рік (табл.1).

Таблиця 1

ТОП-20 країн – провідних виробників сталі 2013 року, млн т

Регіон	2014	2013	Темп приросту	2012	Темп приросту
Китай	822,7	815,4	+0,9 %	724,7	7,5 %
Японія	110,7	110,6	+0,1 %	107,2	3,2 %
США	88,3	86,9	+1,7 %	88,7	-1,9 %
Індія	83,2	81,3	+2,3 %	77,3	5,0 %
Росія	71,0	66,1	+7,5 %	70,4	-1,4 %
Корея	70,7	68,9	+2,6 %	69,1	-4,5 %
Німеччина	42,9	42,6	+0,7 %	42,7	-0,2 %
Бразилія	34,0	34,7	-1,8 %	35,9	-3,3 %
Туреччина	33,9	34,2	-0,7 %	34,5	-0,9 %
Україна	27,2	32,8	-17,1 %	33,0	-0,6 %
Італія	23,7	24,1	-1,4 %	27,3	-11,7 %
Тайвань	23,3	22,3	+4,3 %	20,7	7,7 %

Мексика	19,0	18,2	+4,2 %	18,1	1,7 %
Франція	16,3	15,4	+5,9 %	15,6	0,6 %
Іран	16,1	15,7	+2,9 %	14,5	6,2 %
Іспанія	14,2	14,3	-0,6 %	13,6	0,7 %
Канада	12,6	12,3	+2,0 %	13,5	-7,4 %
Великобританія	12,1	11,9	+1,8 %	9,6	24,0 %
Польща	8,6	8,0	+8,4 %	8,4	-4,8 %
Австрія	7,9	8,0	-1,2 %	7,4	6,8 %
Інші країни	108,7	119,8	-1,5	120,7	-0,7 %
ВСЬОГО	1 662,0	1 642,2	1,2 %	1 552,9	3,5 %

Найбільший світовий виробник сталі, Китай, 2014 року збільшив виробництво на + 0,9 % , причому частка Китаю у світовому виробництві зростає на 1,8 % [3]. Найбільше зниження виробництва сталі і прокату в світі було зафіксовано на Україні (– 17,1%).

Рівень завантаження потужностей у світовому виробництві сталі знизився в середньому за 2014 р. до 76,7 % і в грудні-місяці досяг мінімального рівня – 72,7 %, що відображає світовий тренд надлишку виробничих потужностей. Аби зберегти конкурентоспроможність на світовому ринку сталі, на якому зайнято 8 млн осіб, найбільші виробники змушені збільшувати витрати на НДКР (12 млрд дол. США 2014 року). Відбувається подальше скорочення витрат на електроенергію. Спостерігається стійка тенденція зростання енергоефективності сучасного виробництва. У світовій металургії в загальному обсязі виробництва домінує виплавка електросталі, а частка мартенівської сталі сягає менше 3 %.

Світовий і динамічно зростаючий полюс металургії знаходиться в Азії, де 2014 року вироблено 1,132 млрд т сталі. Частка китайської сталі у світовому виробництві становила майже 50 %, Японія виробила 110,7 млн т, Південна Корея – 71 млн т. Ще 2011 року Японія лідирувала у світовому експорті сталі, проте 2014 року китайський експорт сталі досяг 93,8 млн т, що у понад два рази перевищило японський експорт. Китай перетворився з імпортера в крупного експортера металопродукції. Найбільше зростання регіонального виробництва сталі спостерігали на Середньому Сході, включаючи Іран (+ 5,9 %) та арабські країни.

Європейський Союз виробив 169,2 млн т сталі, у тому числі Німеччина – 42,9 млн т, Італія – 23,7 млн т і Франція – 16,1 млн т. Польща, за порівняно невеликих обсягів виробництва, вперше випередила Австрію й встановила світовий рекорд зростання (+ 8,4 %). У Євросоюзі виробництво сталі зменшилося за 2007–2014 рр. на 20 % – з 210 млн т до 169 млн т. Щорічне зменшення використання сталі в ЄС негативно впливає на український експорт металопродукції.

Виробництво сталі у Північній Америці сягало 121,2 млн т, у тому числі в США – 88,3 млн т. Виплавка сталі у Південній Америці скоротилася на 1,4 % до

45,2 млн т, у тому числі в Бразилії – 33,9 млн т (– 0,7 %). Країни СНД понизили виплавку сталі на 2,8 %, порівняно з 2013 роком, – до 105,3 млн т. Виробництво сталі в Росії становить 70,7 млн т (+ 2,6 %), в Україні – 27,2 млн т (– 17,1 %).

Найближчими роками Близький Схід перетвориться з крупного споживача на експортера металу. У Саудівській Аравії створюється потужна металургійна база. Середньорічні темпи приросту виробництва сталі становить 9 %. Формується новий металургійний комплекс в економічній зоні Jizan Economic City на березі Червоного моря. Якщо 2011 року металурги виплавили 5,3 млн т сталі та імпортували 5 млн т, то до 2015 року виробнича потужність металургії з виплавки сталі збільшиться до 11 млн т. Країна перестане імпортувати сталь. У Об'єднаних Арабських Еміратах створені вже надлишкові потужності з виробництва сталі (6 млн т в рік).

Процеси транснаціоналізації, регіоналізації та глобальної інституалізації є рушійними силами принципів науково-технологічних зрушень.

Провідною експортоорієнтованою галуззю промисловості України є металургійна промисловість, оскільки має значну питому вагу в загальному обсязі експорту України – від 23,3 % 2012 року до 23,9 % 2014 року (рис.1) [4].

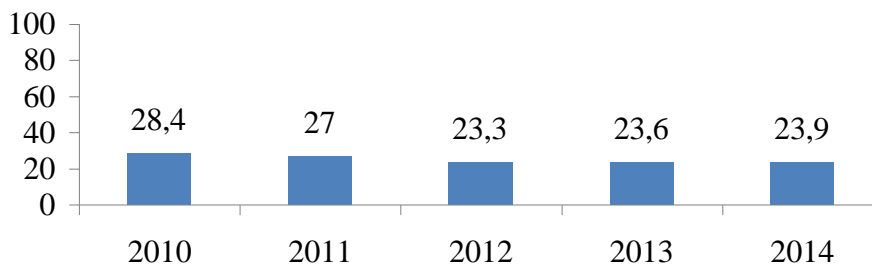

Рис. 1 Питома вага експорту чорних металів у загальному обсязі експорту України (Складено автором за даними Держкомстату [4])

За даними, які представлені на рисунку 2, в період з 2010 до 2014 року спостерігалось поступове зниження експорту чорних металів, що засвідчує зниження можливості вітчизняних металургійних підприємств.

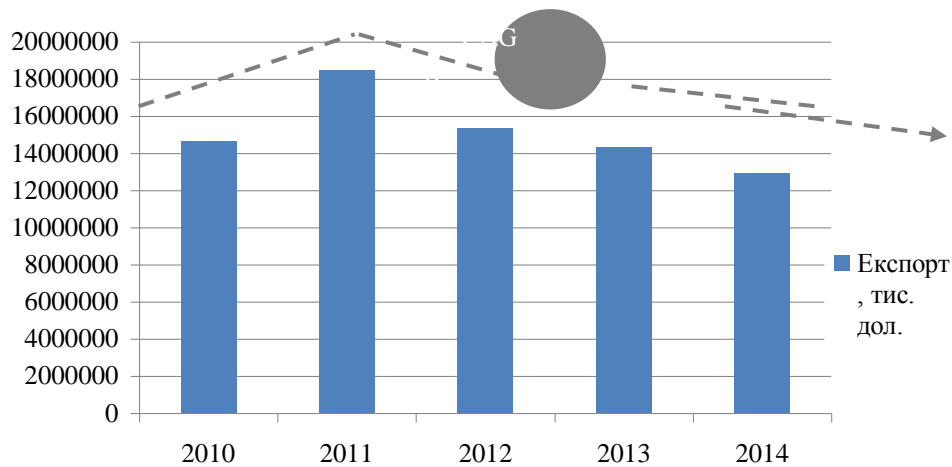

Рис. 2 Динаміка експорту чорних металів України, тис. дол. США (Складено автором за даними Держкомстату [4])

Підприємства галузі, що належать крупному приватному капіталу, виявилися неготовими до всіх викликів, пов'язаних зі світовою кризою, передусім надвиробництвом чорних металів, падінням попиту на металопродукцію низької якості, посиленням конкуренції та появою нових гравців на світових ринках: Китаю, Індії та Південної Кореї.

Крім того, роками накопичувалися системні проблеми, пов'язані з необхідністю технічного й технологічного переоснащення виробництва, поліпшення якості чорних металів, випуску нового вигляду сталі і прокату. Металургійні підприємства країни, порівняно з розвиненими країнами світу, характеризуються істотним технологічним відставанням і підвищеною енергоємністю. Їхнє устаткування доволі зношене, а технології морально застаріли.

Головна проблема вітчизняної металургії полягає в тому, що підприємства країни у період попиту на продукцію і сплеску цін на світових ринках не вклали кошти в модернізацію. І галузь залишилася на тому ж рівні, що й 20 років тому. Водночас компанії інших країн, у тому числі й Росії, активно переоснащували та модернізували. Як наслідок, вітчизняна металургійна галузь виявилася малоконкурентною. Незважаючи на те, що Україна експортує близько 80 % від загального обсягу продукції, що виробляється, ситуація в металургії, на жаль, доволі складна.

За даними ДП «Держзовнішінформ», вісім металургійних підприємств у Єнакієвому, Макіївці, Алчевську і Донецьку майже зупинили виробництво.

Вочевидь, в умовах бойових дій на сході країни прогнозувати розвиток галузі доволі складно. Також абсолютно незрозуміло, чи терористи і російські війська продовжуватимуть повномасштабний наступ у мариупольському напрямі. Якщо

продовжуватимуть, то це ставить під загрозу найбільші металургійні підприємства. Без Донбаського регіону металургія України може втратити свою провідну роль в економіці та концентруватиметься у двох областях.

Абсолютно зрозуміло, що ефективна стратегія розвитку галузі передбачає залучення інвестицій інноваційного порядку для вдосконалення технологій, зниження енергоємності, суттєвої модернізації, поліпшення асортименту та якості продукції.

Реально інвестувати в металургійну галузь можуть лише нинішні власники металургійних підприємств, які накопили гроші в період, що супроводжувався різким зростанням цін на метал. В принципі, за локалізації та припинення бойових дій потенціал зростання в гірничо-металургійному комплексі України поки що зберігається.

Покращення ситуації можливе тільки за умови докорінної технічної модернізації, яка сприятиме виготовленню конкурентоспроможної продукції на ринках не тільки країн, що розвиваються, а й найрозвиненіших країн.

Напівсировинна спрямованість вітчизняного експорту породжує не тільки проблему нееквівалентності зовнішньоекономічного обміну, а й проблеми, пов'язані з нестабільністю економічного розвитку. Відомо, що динаміка ВВП, торговельного балансу та бюджетних доходів в Україні залежить від коливань світогосподарської кон'юнктури. За визначенням міжнародних експертів, у структурі українського експорту домінують так звані «чутливі товари», ціни на які характеризуються високою нестабільністю [1, с. 7].

Сьогодні конкурентні переваги національних виробників обумовлюються наявністю в Україні масштабної транспортної інфраструктури, її вигідним географічним положенням і забезпеченістю природними ресурсами. Конкурентоспроможність українських виробників ґрунтується також на низькому рівні внутрішніх цін на сировину, вугілля, електроенергію, природний газ.

Тенденції світового металургійного виробництва визначають такі чинники:

- удосконалення технологічної структури світового металургійного виробництва, яке полягає у збільшенні конверторного та електродугового способів виробництва;
- швидке та повсюдне поширення безперервного розливання сталі, що забезпечує максимальне наближення форми заготовки до конфігурації готового виробу та сприяє збільшенню виходу придатного литва на 15–20 % з одночасним зниженням собівартості продукції;
- розвиток та застосування прогресивних металургійних технологій, матеріалів і нових технологій підготовки сировини.

Головними перешкодами, які стримують розвиток металургійної галузі України та знижують її конкурентоспроможність на світових ринках чорних металів, є:

- 1) низький техніко-технологічний рівень підприємств металургійного комплексу та, відповідно, використання застарілих технологій виплавки сталі;

2) низька продуктивність праці та висока матеріало- та енергоємність виробництва;

3) значно вища собівартість продукції українських металургів, порівняно з їхніми іноземними конкурентами;

4) зростання частки продукції з низьким рівнем обробки, яка часто стає мішенню антидемпінгових заходів зарубіжних властей;

5) надто високий ступінь зношеності переважної більшості основних засобів металургійних підприємств;

6) недостатня якість та невідповідність продукції світовим стандартам;

7) висока залежність металургійної галузі від світових цін на сталь та від тенденцій розвитку світового металургійного виробництва [2, с. 120].

Висновки. З метою підвищення конкурентоспроможності своєї продукції на світовому ринку чорних металів й освоєння виробництва нових видів металопродукції вітчизняним металургійним підприємствам необхідно провести заміну технології, модернізацію обладнання та установити сучасні виробничі потужності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Borshch L. M. Globalizm: integratsiya chi interventsia? / L. M. Borshch // *Ekonomika: problemi teorii i ta praktiki*. – 2008. – № 31. – С. 6–14.

2. Kulik I. M. Suchasniy stan ta osnovni faktori rozvitku chornoyi metalurgiyi v Ukraini / I. M. Kulik // *BIZNES-INFORM*. – 2012. – № 5. – С. 116–121.

3. World Steel Association, BREE and Initiating on Indian Steel Industry: Steel Support for Superiors Returns, Metals & Mining, Jefferies [Eelectronic resource]. – Available at : <http://www.worldsteel.org/index.php>.

4. Zovnishnya torgivlya Ukrainy u 2014. Derzhavniy komitet statistiki Ukraini [Eelectronic resource]. – Available at : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редколегії 21.04.2015

Прийнята до друку 15.05.2015

UKRAINE AT THE WORLD'S FERROUS METALS MARKET

Tatyana Obolenska, Dmytro Dovgan

*National Economic University of Vadym Hetman,
54/1, Peremohy Av., Kyiv, Ukraine, 02000, tel.: +38098-436-23-72,
e-mail: dmitriy.dovgan@gmail.com*

Diagnostics of Ukraine's competitive environment at the world's ferrous metals market were performed. The main trends identified in changing export volumes for ferrous metals of domestic enterprises. Discovered primary factors that determines trends of world steel production and obstacles constraining to the development of the steel industry in Ukraine and reduce its competitiveness at the world's ferrous metals market.

Object of research is the implementation process of export activity by Ukrainian metallurgical enterprises. In this context, the main objectives of this research are:

– theoretical justification of importance on establishing competitive advantages by exporters of ferrous metals;

– analysis of the current state of export activity development of domestic metallurgical enterprises;

– determination of its competitive advantages.

Assigned objectives caused the use of the following methods of economic research:

1. economics and statistics – in order to identify trends and patterns of export activity development of domestic metallurgical enterprises;

2. abstract and logical – for the formulation of the theoretical and methodological foundations of the research problem, conclusions and prospects for further research.

Today, competitive advantages of domestic producers in Ukraine caused by the presence of large-scale transport infrastructure, its advantageous geographical position and procurement of natural resources. The competitiveness of Ukrainian producers also based on low level of domestic prices for raw materials, coal, electricity and natural gas.

Trends in global steel production determine the following factors:

3. technological structure improvement of world steel production, which lies in increase of converter and electro arc production methods;

4. rapid and widespread distribution of continuous steel casting, which ensures maximum approximation of billet shape to finished product configuration and contributes to increase casting yield by 15-20% with simultaneous decrease in production costs;

5. development and application of advanced steel technologies, materials and new technologies of raw materials preparation.

The main obstacles hindering the development of metallurgy in Ukraine and reduce its competitiveness on world steel markets are:

1. low technical and technological level of metallurgical enterprises and, therefore, the use of outdated steel production technologies;

2. low labor productivity and high material and energy intensity of production;

3. significantly higher cost of production of Ukrainian steelmakers compared with its foreign competitors;

4. increase of the production share with low level of processing, which is often a target for anti-dumping measures from foreign authorities;

5. especially high level of fixed assets depreciation at vast majority of metallurgical enterprises;

6. insufficient quality and discrepancy of production to international standards;

7. high reliance of metallurgy on global steel prices and trends in the development of global steel production.

Conclusion. To improve the competitiveness of Ukrainian production at the world's ferrous metals market and apply new types of steel production by domestic metallurgical enterprises, it is necessary to conduct replacement of technologies, modernization of equipment and establish modern production facilities.

Key words: world market for ferrous metals; steel production; competitive environment.